

SO‘FI OLLOYORNING “SABOT UL-OJIZIN” ASARIDA QO‘LLANILGAN TALMEHLAR HAQIDA MULOHAZALAR

Toshtemirova Sevinchbonu Jamshit qizi

Samarqand davlat universiteti Kattaqo‘rg‘on filiali 3-bosqich talabasi

E – mail: sevinchbonutoshtemirova@gamil.com

Ilmiy rahbar: **Anvar Sobirov Kuvandikovich**

***Annotatsiya:** Ushbu maqolada So‘fi Olloyorning talmeh san‘atidan foydalanish mahorati haqida fikr yuritilgan. “Sabot ul-ojizin” asarida qo‘llagan talmehlarning mohiyati va ichki ko‘rinishlari tahlil etilgan.*

***Kalit so‘zlar:** Badiiy san‘atlar, talmeh, payg‘ambarlar, joy nomlari, tarixiy shaxslar, mashhur asarlar.*

***Аннотация:** Это статья размышляет о способности Софи Олойор использовать искусство талме. В работе «Сабот ул-оджизин» анализируются сущность и внутренние аспекты используемых талмехов.*

***Ключевые слова:** Изобразительное искусство, талме, пророки, топонимы, исторические личности, известные произведения.*

***Abstract:** This article reflects on Sofi Oloyor’s ability to use the art of talmeh. In the work "Sabot ul-ojizin" the essence and inner aspects of the talmehs used are analyzed.*

***Key words:** Fine arts, talmeh, prophets, place names, historical figures, famous works.*

Turkiy va forsiy tillarida ijod qilgan So‘fi Olloyor ijodining asosiy yo‘nalishi islom ma‘rifatini keng xalq orasiga yoyish va tasavvufning insoniy kamolot bilan bog‘liq g‘oyalarini targ‘ib tashviq qilishdan iborat. O‘zining “Sabot ul—ojizin” asarida ko‘p qo‘llangan badiy san’atlardan biri talmehdir. Talmeh (ar«chaqmoq chaqilishi»; «bir nazar tashlash») she’rda o‘tmishdagi mashhur zotlarga, mashhur qissa, mashhur bayt yoki mashhur maqolga ishora qilish, mashhur tarixiy yoki adabiy qahramonlar nomini keltirish usulidir. [Sariyev Sh. Adabiyot. – Toshkent, 2019. – B. 127.] Asardagi talmehning bir qancha ko‘rinishlariga guvoh bo‘lishimiz mumkin:

1. Payg‘ambarlar nomini keltirish orqali talmeh san’atini hosil qilish.

Nechukki tutdi to‘fon dashtu tog‘i,

Va lekin bo‘lmadi ho‘l **Nuh** oyog‘i. [So‘ffi Olloyor. Sabot ul-ojizin.1991. B- 4]

Ushbu satrlar “Bismillahir rohmanir rohim” bo‘limidan olingan bo‘lib, asar yozish an‘anasiga muvofiq Ollohga hamd aytish bo‘limi hisoblanadi. **Nuh** Qur’onda nomi zikr qilingan payg‘ambarlardan biri. Qur’onga ko‘ra, Alloh Nuhni o‘z qavmiga payg‘ambar qilib yuborgan. Nuh surasida ham to‘fon bilan bog‘liq voqea yuz berganligi uchun balki aynan Nuh payg‘ambar nomi keltirilgan.

Aningdek **Jabroile** sidra parvoz,

Muhammad yengida aytur edi roz. [So‘ffi Olloyor. Sabot ul-ojizin.1991. B- 5]

Ushbu satrlar “Bismillahir rohmanir rohim” bo‘limidan olingan bo‘lib, asar yozish an‘anasiga muvofiq Ollohga hamd aytish bo‘limi hisoblanadi. **Jabroil** — islomda to‘rt bosh farishtadan biri. Diniy aqidaga ko‘ra, Alloh irodasini payg‘ambarlarga yetkazib, vahiy keltiruvchi (xabar beruvchi), samoviy ofatlarni yer yuzida ijro qiluvchi farishta.

Muhammad, **Muhammad** **ibn** **Abdulloh** — islom dini va birinchi musulmonlar jamoasi asoschisi.

Musulmonlar e’tiqodiga ko‘ra, Allohning oxirgi payg‘ambari va uning elchisi.

Sulaymon xizmatida qildi parvoz,

Hisobin bilmagan shoxinu shaxboz. [So‘ffi Olloyor. Sabot ul-ojizin.1991. B- 5]

Ushbu satrlar ham “Bismillahir rohmanir rohim” bo‘limidan olingan bo‘lib, **Sulaymon** — Qur’onda tilga olingan payg‘ambarlardan biri, hukmdor. Rivoyatga ko‘ra, u jamiki insu jin, hayvonlar va parrandalar olamiga podshohlik qilgan, qushlar tilini tushungan. Satrda ham aytilgandek, hizmatida bo‘lganlarning soni shunchalik ko‘p ediki, hisobini bilmasdi.

2. Tarixiy joy nomini keltirish orqali talmeh san’atini hosil qilish.

Kalimin chehrasin qilmas uchun zard,

Chiqordi lahzada Nil ostidin gard. [So‘ffi Olloyor. Sabot ul-ojizin.1991. B- 6]

Ushbu satrlar “Bismillahir rohmanir rohim” bo‘limidan olingan bo‘lib, asar yozish an’anasiga muvofiq Ollohga hamd aytish bo‘limi hisoblanadi. **Nil Afrikadagi daryo, Ruanda, Tanzaniya, Uganda, Sudan, Misr** hududlaridan oqadi. Dunyodagi eng uzun daryo.

Tushurmay yer yuziga soyasini,

Yeturdi **Arsh uyiga** poyasini [So‘ffi Olloyor. Sabot ul-ojizin.1991. B- 6]

Ushbu satrlar “Hazrat Rasululloh sollallohu alayhi vasallam sifatlarining bayoni” bo‘limidan olingan bo‘lib, Muhammad payg‘ambarga bag‘ishlanadi. Asar yozish ana’aasiga ko‘ra tahlil qiladigan bo‘lsak, hamdan keyin nad bo‘limi hisoblanadi. Arsh osmonning eng yuqori qavati, yuqorisi hisoblanadi. Satr ma’nosidan kelib chiqsak, Muhammad (s.a.v.) yer suziga soyasini tushirmay, osmoning eng yuqorisiga yetdi, degan ma’no kelib chiqadi. Ya’ni Arsh uyi ma’no jihatdan Jannatga teng bo‘ladi. Haramdin masjidi **Aqsog‘a** nogoh,

Olib borg’anidur oyatda ogoh. [So‘ffi Olloyor. Sabot ul-ojizin.1991. B- 17]

Ushbu satrlar “Rasulullohning me’rojlarini bayoni” bo‘limidan olingan bo‘lib, Me’roj – din, arsh-a’loga, xudoning oldiga chiqing ma’nolarini bildiradi. Rivoyatga ko‘ra, Sulaymon payg‘ambar otasining vasiyatiga ko‘ra, Aqso masjidini qurdirdi. **Al-Masjid al-Aqso** — Falastin davlati hududidagi Quddus shahrida joylashgan masjid, qad. ibodatxona (Sulaymon ibodatxonasi). Al-Masjid al-Harom va al-Masjid an-Nabaviylardan keyin Islom dinidagi uchinchi muqaddas masjid hisoblanadi. Qur’onda shu nom bilan tilga olingan. Islomdan ilgari arablar, undan keyin

musulmonlar jamoasining a'zolari u tomonga qarab ibodat qilganlar. 624-yilda Makkadagi Ka'ba qibla deb e'lon qilingandan keyin u tomonga qarab ibodat qilish to'xtatilgan.

3. Tarixiy kitob nomini keltirish orqali talmeh san'atini hosil qilish.

Aimma bildi **Qur'on** ma'nisin tuz,

Ko'ngilni qo'ymag'il, san har qayu yuz! [So'ffi Olloyor. Sabot ul-ojizin.1991. B-10]

Ushbu satrlar "Alloh taoloning sifatleri bayoni" bo'limidan olingan bo'lib, Allah taologa bag'ishlangan bo'limlardan biri hisoblanadi. **Qur'on** (arabcha: o'qimoq, qiroat qilmoq) musulmonlarning asosiy muqaddas kitobidir. Islom e'tiqodiga ko'ra, Qur'on vahiy orqali Muhammad payg'ambarga 610—632 yillar davomida nozil qilingan Allohning kalomi (Kalomulloh). Islom olamida Qur'on mus'haf nomi bilan ham mashhur. Islom ulamolari Qur'onning 30 xil nom va sifatlarini sanab o'tganlar. Qur'onning izohlari va talqinlariga asoslanan Shariat qonunlari bugungi inson huquqlari, gender tengligi va individual din va so'z erkinligi nazaridan muammoli hisoblanadi.

Aqiyda so'zlarini qildim isbot,

Anga qo'ydim «**Sabotul—ojizin**» ot. [So'ffi Olloyor. Sabot ul-ojizin.1991. B- 8]

Ushbu satrlar "Sahobai kirom bayoni" bo'limidan olingan bo'lib, "Sabot ul-ojizin" kitobining yozilish sababiga bag'ishlangan bo'lim hisoblanadi. Sabot ul—ojizin yoziliyatoygan kitob nomini tilga olgan. Ahli sunna val jamoa e'tiqodini nazmiy uslubda bayon etgan mo'tabar asar hisoblanadi.

Kitobi «**Kofiy**»kim pur bosafodur,

Dedi: «Omma bu yerda atqiyodur». [So'ffi Olloyor. Sabot ul-ojizin.1991. B- 17]

Ushbu satrlar "Payg'ambarlarga iymon keltirish bayoni" bo'limidan olingan bo'lib, Fiqhiy mavzudagi "Al-vofiy" kitobining sharhi. Muallifi Abdulloh ibn Ahmad ibn mahmd Hofuziy Nasafiy (710-1310.) Kofiyning dastlabki sakkiz kitobi odatda Ul al-kofiy deb nomlanadi. Sakkiz jildda nashr etilgan al-Kofiyning birinchi turdagi to'plami Usul al-kofiyni dastlabki ikki jildiga joylashtirdi. Umuman olganda, Usul al-

kofi epistemologiya, ilohiyot, tarix, axloq, ibodat va Qur'on bilan bog'liq bo'lgan an'analarni o'z ichiga oladi.

Ko'rib turganimizdek, asar aksariyati talmeh san'ati yordamida mazmunan boyitilgan. Ayniqsa, tarixiy shaxslar, payg'ambarlarga murojlat ko'p uchraydi. Tabiiyki, bu kitobxonni tarix va din ilmidan boxabar bo'lishga, asar mazmunini tarixiy va diniy dalillar bilan qiyoslab o'rganishga undaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sariyev Sh. Adabiyot. – Toshkent, 2019. – B. 127.
2. So'ffi Olloyor. Sabot ul-ojizin. Toshkent. 1991. B - 4, 5, 6, 7, 8, 10, 16, 17
3. Turkiy asar durdonalari. Mashrab, So'fi Olloyor. - Toshkent, 2022. – B. 298.
4. Qur'on qissalari: Payg'ambarlar qissalari. Toshkent, 2023. B – 23, 210.
5. O'zbek tilining izohli lug'ati II tom .
6. www.wikipedia.uz